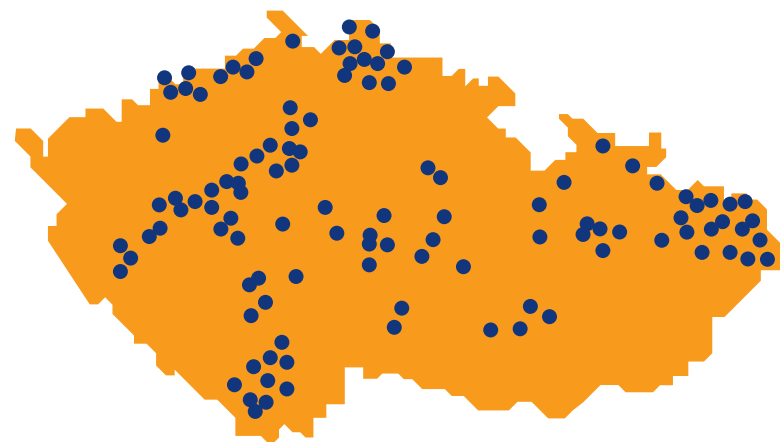

POMÁHÁME ŠKOLÁM K ÚSPĚCHU

Učíme (se) spolu

HODINY PÁROVÉ VÝUKY BAVÍ UČITELE I ŽÁKY

106 zapojených škol

**3 200
spolupracujících
pedagogů**

**42 000
zúčastněných žáků**

**40 milionů korun
od Nadace
The Kellner Family
Foundation
v každém
školním roce**

Podpora školního klimatu

Projekt Pomáháme školám k úspěchu se ve dle podpory čtenářství, pisatelství a kritické gramotnosti věnuje i budování školního klimatu, protože vztahy mezi lidmi mohou dělat divy. Jak v dobrém, tak i ve špatném.

„Zajímejme se o lidi kolem nás, hovořme s nimi i jindy než na poradách a využijme příležitosti k tomu, abychom se mohli zeptat, jak se dnes mají, jaký měli víkend či jaký je jejich koníček,“ říká programová ředitelka Hana Košťálová a zdůrazňuje, že klíčové je přitom aktivní naslouchání. „To je základem důvěry, protože dáváme druhému signál, že ho vnímáme a že nás zajímá,“ doplňuje Hana Košťálová.

Upřímné naslouchání a porozumění vytváří prostředí, kde se vztahům daří díky tomu, že se každý cítí respektován a uznáván. A cítí se být součástí společenství. A to platí jak pro ředitele a učitele, tak i pro žáky.

„Je to úplně jiná práce, prostě to jede. Můžeme si dovolit dělat aktivity, které bychom v jednom člověku nezvládly, věnovat se dětem více individuálně, řešit opravdu to, co zrovna ten který potřebuje,“ říkají Martina Čvančarová a Eva Hladíková ze Základní školy Kly o párové výuce. (REPORTÁŽ NA STRANĚ 10)

Pomáháme
školám
k úspěchu

Milé učitelky, milí učitelé, milí rodiče a příznivci vzdělávání,

pojďte s námi otevřít dveře a nahlédnout do škol, ve kterých se dílny čtení či párová výuka staly už běžnou součástí každodenního života. Možná tam najdete i pár tipů pro své hodiny. Škola ale samozřejmě není všechno – pro rozvoj dětí zůstává jednou ze zásadních podmínek také spolupráce s rodiči. V tomto vydání se tedy také dočtete, jak může škola podpořit žáky i v jejich domácím prostředí.

Příjemné čtení Vám přeje
tým projektu Pomáháme školám k úspěchu

Anketa ————— 4

mezi učiteli o tom, co jim dává párová výuka

Rozhovor ————— 5

s Ivet Mikuláškem o motivaci učitelů i žáků

Desatero ————— 8

rad pro rodiče, jak podpořit zájem dětí o knihy

Reportáž ————— 10

z párové hodiny češtiny v páté třídě na ZŠ Kly

Rozhovor ————— 14

s Martinou Čvančarovou o párové výuce

Náš tip ————— 15

jak uspořádat dílnu čtení pro rodiče

Naši lidé ————— 16

na návštěvě u Pavlína Rosické ze ZŠ Kunratice

Vyzkoušeli jsme ————— 18

jak se hledají informace v textu na příkladu detektivky

Vydavatel a adresa redakce:
Pomáháme školám k úspěchu, o. p. s.,
Evropská 2690/17, 160 00 Praha-Dejvice,
IČ: 29005469

Redakční rada: Ondřej Hausenblas, Hana Hegerová,
Hana Košťálová, Lenka Menšíková, Kateřina
Sobotková, Petr Šlemenda
Editorka: Bára Procházková
Art direktor a grafická úprava: Martin Svoboda
Jazyková redakce: Barbora Vilímová,
Marcela Wimmerová
Tiskne: Tiskárna Daniel
Uzávěrka: 10. října 2023
Fotografie na obálce: Martin Máslo (ZŠ Kly)
Citát na straně 19: Douglas Fischer, John Hattie,
Nancy Frey; Visible Learning for Literacy. Grades K–12.

Projekt Pomáháme školám k úspěchu financuje
Nadace The Kellner Family Foundation.

Co Vám dává párová výuka?

Dana Cágová
ZŠ PŘÍBOR, JIČÍNSKÁ 486

Třetím rokem učím jako párová učitelka přírodopis – první rok s kolegyní Hanou Matulovou a již druhým rokem s učitelkou Radkou Ondrovou, která nově nastoupila na naši školu. Společně učíme přírodopis ve dvou třídách osmého ročníku. Víme, že nám pomáhá pevně stanovený pravidelný čas pro přípravu a reflexi každé hodiny. V tomto čase plánujeme, přemýšlíme nad učením našich žáků, vyhodnocujeme dopad naší výuky na žáky.

Ačkoli jsme se vůbec neznaly, máme nyní symbiotický vztah. Kolegyně propojuje přírodovědná témata se svým druhým oborem, chemií. Já přináším pedagogické řemeslo. Společně přemýšlení a učení je pro nás nejen příjemné, ale oboustranně užitečné. Žáky kromě oboru učíme spolupráci, vzájemnému naslouchání a respektu ke druhému.

Petra Kořistková
Markéta Mylková
ZŠ KRNOV, JANÁČKOVO NÁMĚSTÍ 17

Třetím rokem společně plánujeme lekce, učíme a reflektujeme svou výuku ve čtvrté třídě a v hodinách matematiky v osmé třídě. Ve dvojici jsme se ocitly náhodou, příliš jsme se před třemi roky neznaly. Možná také proto jsme první rok hledaly společnou řeč, nejen kvůli rozdílnosti věku našich žáků, ale také kvůli rozdílnosti našich pedagogických zkušeností. Dnes to vnímáme jako výhodu. Jsme dvojce oči a dva různé názory při plánování lekcí.

Ta z nás, která je v tu chvíli „mimooborová“, se ocitá v roli žáka a předvídá jeho možná nepochopení. Ověřujeme si srozumitelnost zadání a návaznost kroků. Při společné výuce se podporujeme, navazujeme na sebe, vzájemně se doplňujeme. Společná zodpovědnost za naše učení a společné přemýšlení nad výkony žáků nás posouvají ke zlepšování vlastní výuky.

Jitka Suchá
ZŠ STAŇKOV, KOMENSKÉHO 196

Postupně jsem si vyzkoušela výuku v tandemu se třemi mladými učitelkami. S každou z nich to byla oboustranně obohacující zkušenost. Kolegyně snadněji pochopily principy naší výuky, která stojí na spolupráci žáků, kritickém myšlení, zaměřuje se na rozvoj čtenářské gramotnosti a psatelství nejen v dílnách čtení a psaní, ale i v oborech.

Pro mne bylo přínosné využít nápadů i jiného pohledu kolegyně při společném plánování a následné reflexi hodin. Při výuce jsme rovnocennými partnerkami, které na sebe reagují s lehkostí a při hodině spolu dokážou komunikovat beze slov. Naši žáci mají díky párové výuce promyšlenější hodiny, které se zaměřují na učení a posun každého z nich.

Eva Břečková
Ludmila Fidlerová
ZŠ A MŠ BRNO, HUSOVA 17

Zdá se nám, že když společně promýšlíme cíle, aktivity i organizaci hodiny, vnášíme do své práce hloubku a kvalitu. Každá z nás je také při plánování vnímavá k jiným momentům, které člověk sám neobsáhne, vzájemně můžeme uplatňovat více úhlů pohledu. Společné přemýšlení se nám stává přirozeným zdrojem motivace a skvělou prevencí vyhoření. Sdílená radost z lekce se tak násobí. Také

je velmi příjemné a osvobozující, že člověk rozloží síly, nevede celou hodinu sám a vždy je tam ten druhý z páru, o kterého se může opřít. Je to skoro až pedagogicky léčivé, pokud jsme s párovým kolegou sladění jak v hodnotách, tak v zaměření na žáky a na jejich individuální pokrok v učení a dovednostech.

Do přípravy párové výuky nás přirozeně vtahuje počáteční diskuse a brainstorming, jak by hodina mohla probíhat, co všechno by se v ní mohlo odehrát a jak na to půjdeme. Úplně tím nejdůležitějším je pro nás však smysluplnost cíle, k tomu se stále vracíme, prozkoumáváme, jestli nám aktivity sedí, vracíme se k jeho formulaci, rozebíráme možné výkony a hledáme, co nám v nich dokazuje, že jsme je naplnili. Je to vlastně hodně

tvořivý proces a tím, že jsme obě otevřené nápadům té druhé, se poměrně náročná mentální činnost stává zábavou, která končí vzájemným stavem spokojenosti. Někdy nám ale trvá dost dlouho, než k němu dojdeme.

Během hodiny jsme po celou dobu spolu a každá si odnášíme vlastní zkušenost, kterou pak můžeme společně probrat a srovnávat. Můžeme ocenit jedna druhou, projít místa, kde se nám něco nezdálo, přemýšlet, co by mohlo být jinak s ohledem na specifika žáků. Zdá se, že s každou takovou hodinou se ve svém přemýšlení a vzájemném naladění dostáváme dál. Vzájemnou podporu cítíme už jen tím, že tvoříme „naši společnou věc“, a to s co největším respektem k osobnosti té druhé a našim žákům.

Každý vidí věci z jiného úhlu pohledu, a spojení vícero lidí tak všechny zúčastněné obohacuje. Párová výuka může ale být i prevencí proti pracovnímu stereotypu a vyhoření. To vše a mnoho dalšího říkají o párové výuce kolegyně, které takto pravidelně vyučují. A popisují při tom tři její neodmyslitelné části: přípravu hodiny, samotnou výuku i závěrečnou reflexi.

Učitel musí mít otevřené oči a volné ruce

Vzdělávací potřeby jednotlivých žáků se velmi liší. Proto se zdá být nemožné postarat se v jednu chvíli o celou třídu najednou. Přesto jsou školy, kde se to daří. Podle ředitele ZŠ Dobronín Iva Mikuláška je základem, aby se děti nebály vymýšlet nové věci a navzájem si je sdělovat. Pak zvládnou pracovat i bez stálé asistence učitele.

TEXT LUCIE RYBOVÁ FOTO TOMÁŠ BINTER

Vybavíte si nějakou jednotlivost, která vás v poslední době potěšila? U které jste si řekl, že za to celá ta snaha stála?

Takové situace určitě přicházejí pravidelně. Z poslední doby si vybavuji dvouhodinovku chemie, kterou s kolegyní učíme u osmáků v párové výuce. Máme tam žáka, který vždy hůře spolupracoval, už jsme to museli řešit i s dalšími kolegy. Na této hodině však pracoval s tak obrovským nasazením a zvládal tak složité rovnice, že jsme měli přesně ten pocit, že se nám něco povedlo. My jsme v této třídě hodně řešili vztahy a vypadá to, že se nám je podařilo vyladit a otočit žáky k práci, což je pro nás velmi cenné.

Myslíte, že k tomu pomohl právě projekt Pomáháme školám k úspěchu?

Asi by se to těžko dokazovalo, ale tento projekt staví právě na kultuře školy, a tím pádem i na kultuře třídy. Bez těchto atributů by

nešel realizovat. Bez toho, abychom nastavili nějaké kulturní prostředí, by práce ve třídách nebyla příliš úspěšná. Základem je vytvořit prostředí, ve kterém si žáci navzájem neubližují, umožnit jim, aby se nebáli vymýšlet nové věci a aby také neměli strach je sdělovat ostatním. Aby byli aktivní a aby se navzájem podporovali. Takže v tomto směru určitě. A hodně s tím souvisí také individuální přístup k dětem a podpora každého žáka, která je součástí vize projektu.

Často od učitelů slyším, že se třiceti žáky ve třídě není individuální přístup ani možný.

V nějaké míře je to možné vždy, i když je to náročné. Ideální je, když jste na třídu dva, to je pak úplně jiná práce. A musím také říct, že většina tříd má u nás jen kolem dvaceti dětí. Nicméně i my jsme zažili s kolegyní jednu párovou dvouhodinovku, kdy jsme to nestíhali ani ve dvou. Takže když chcete být všem k dispozici,

i dva mohou být málo. Vždy záleží na tom, jak si to učitel připraví, a také na tom, jak se mu ve třídě povede nastavit vztahy. Protože když se děti nebojí, jsou samostatné. A když jsou samostatné, pak to jde. To znamená, že mám připravená zadání a možností automatické kontroly a žáci si sami berou úkoly, vyhodnocují si je. Pokud se dostaneme do stavu, kdy oni chtějí, pak to funguje.

To je asi klíčové, aby sami chtěli. Jak toho docílit?

Způsobem výuky, která však nemůže být transmisivní. Nemůžete látku jen odpřednášet. Musíte žáky nechat, aby si na spoustu věcí přišli sami, aby si informace sami vyhledali. To motivuje velkou část z nich, protože na každé látce je něco, co je zaujme nebo si to chtějí zkusit. A pak je důležité, aby všichni žáci cítili podporu. Protože spektrum žáků, co se týče jejich vzdělávacích potřeb, je dnes opravdu velké. A učitel by měl dokázat pomoci každému z nich. To ale nemůže, pokud je zahlcen vysvětlováním látky. On musí mít otevřené oči a volné ruce. Jen tak má šanci si všimnout, že ten který žák něco potřebuje, má prostor k němu jít a dát mu zpětnou vazbu, jestli úkol dělá správně, aby mohl pokračovat dál.

A každý tak může mít své tempo...

Přesně tak. Dnes není neobvyklé, že máte v kolektivu žáky se specifickými poruchami učení či chování, a ne vždy mají asistenta. Jiné tempo potřebují i ukrajinští žáci. A pak máte také děti s mimořádným nadáním. Například u chlapce, o kterém jsem mluvil, se zdá, že do této skupiny patří, a nám se nepodařilo ho dříve zachytit. On zřejmě dosud rebeloval také proto, že pro něj látka nebyla dostatečně náročná. A teď, když to už víme, o tom můžeme komunikovat a pracovat s ním.

„Nemůžete látku jen odpřednášet. Musíte žáky nechat, aby si na spoustu věcí přišli sami, aby si informace sami vyhledali.“

vat a pracovat s ním. A snad jsme už i našli způsob, který nám oběma vyhovuje. Když je hotový, jen na sebe koukneme, dáme si najevo, že já vím, že už je hotov, a on si pak vezme něco dalšího, na čem může pracovat.

Zmínil jste párovou výuku. Jak moc těžké nebo lehké bylo ji zavést?

Je to složité hned z několika

hledisek. Jedním je financování, dalším je organizace a třetím – a za mě nejdůležitějším a nejtěžším – je to, aby si ti dva učitelé sedli. Aby jejich spolupráce byla užitečná pro děti i dospělé. Ale všechno se dá vyřešit.

Začneme tedy tím finančním hlediskem...

Díky tomu, že se nyní financování českého školství změnilo a není určováno normativně na žáka, už školy nedostávají finance na počet žáků, ale podle hodnoty PHmax.

A pak tedy zbývá už jen nadchnout učitele...

Ano. My učitelům nic nenařizujeme, jen jim dáváme možnost tento způsob výuky vyzkoušet. V projektu Pomáháme školám k úspěchu jsme dostali na pět let pedagogického konzultanta, se kterým jsme se mohli radit, probírat postupy, řešit, jak co dělat. Skvělé je, že to byl nezávislý odborník, ale zároveň kolega, který nebyl nijak nadřazený ani se nezodpovídal řediteli školy. Díky této pomoci jsme měli všichni možnost si to zkusit a naučit se, jaké to je být s někým ve výuce, dívat se na ni trochu jinak a bavit se o ní s dalším kolegou. Někdo tuto možnost využil, někdo ne.

Je těžké najít dva kolegy, kteří si sednou? Umím si představit, že ne každý se dokáže vzdát svých zaběhnutých postupů.

V tomto ohledu je z pohledu vedení asi nejdůležitější dané učitele respektovat. U nás to není tak, že by měl někdo celý úvazek v párové výuce, většinou se jedná o několik hodin. My jsme se snažili, aby si ji každý učitel třeba na jeden rok vyzkoušel. Někteří pak chtěli pokračovat dál,

jiným to třeba úplně nesedělo a chtěli to zkusit s jiným kolegou. Další se chtěli vrátit ke klasické výuce. My to respektujeme a nikoho nenutíme. Chápu, že je to velká změna. Učitelé se spolu musejí na hodiny připravovat, spolu je odučit a také zreflektovat. Musejí se také shodnout na formě spolupráce. Takže pokud je například někdo zvyklý na transmi-

nikdo neví, kde byl, a nic se obvykle nezmění.

Když jsme v roce 2004 nastoupili s panem zástupcem do vedení této školy, tak první, co jsme změnili, bylo právě vzdělávání učitelů. Místo toho, abychom posílali jednotlivce ven, tak jsme vybrali lektora, který přijel k nám a proskočil celý sbor. Dneska se vzděláváme

„Důležité z mého pohledu je nikoho nenutit, ale neustále nabízet a promovat, aby se lidé mohli postupně přidávat.“

sivní výuku s pomocí prezentací, už tam moc prostoru pro dalšího kolegu není. U nás párových hodin přibývá, nyní jich takto odučíme zhruba pět procent, a právě se nám rysuje zavedení tohoto stylu výuky při hodinách IT, kdy bychom do hodiny přizvali odborníka.

Jak změnu přijali sami učitelé?

Nejtěžší je vždy získat ve sboru ty poslední. Z manažerského hlediska můžete členy sboru rozdělit na čtyři skupiny. V první jsou inovátoři, ti jdou do všeho hned. Pak je to brzká většina, pozdní většina a nakonec odpůrci. Přičemž inovátor nikdy nemůže přesvědčit odpůrce. Šanci má vždy jen člověk z vedlejší skupiny. A nakonec se prostě může stát, že někdo odejde. Důležité z mého pohledu je nikoho nenutit, ale neustále nabízet a promovat, aby se lidé mohli postupně přidávat.

Máte ještě stále odpůrce?

Odpůrce vyloženě nemáme, ale míra zapojení učitelů je samozřejmě různá. Říkám tomu minimální hranice a maximální podpora. To znamená, že si nastavíme nějaké minimální hranice, do kterých se všichni vejdemo, a pak dáváme podporu pro další růst. Ze zkušenosti si tým časem sám řekne, že už by to či ono měli dělat všichni, a sám si tak hranice posouvá dál. Ale pozor, pokud by měl někdo představu, že změní svou školu za rok či dva, tak to podle mě možné není.

Pokud bych chtěla svou školu změnit, s čím bych podle vás měla začít?

To je těžké říct, protože každá škola je jiná. Obecně bych ale možná doporučil přehodnotit způsob vzdělávání učitelů. Obvykle se to dělá tak, že škola vyšle učitele na školení, on se vzdělá, pak přijede,

především aktivním zapojením do hodnotných projektů.

Bylo na to tolik času?

My jsme tehdy zavedli pravidelné schůzky v pondělí odpoledne, kdy jsme se všichni sešli a bavili se o tom, jak má škola fungovat. Kolegové sice asi nadávali, ale akceptovali to. Pak jsme například dva pondělky v řadě vynechali a uspořádaný čas věnovali školením.

Jindy se to řešilo ve dnech ředitelského volna a někdy to probíhalo i o svátcích nebo prázdninách. Celý sbor tak například prošel během jednoho roku osmdesátihodinovým kurzem kritického myšlení. Máme za sebou i kurz Respektovat a být respektován s Janou Nováčkovou a Tatjanou a Pavlem Kopřivovými nebo například kurz typologie osobnosti s Šárkou Mikovou a Jiřinou Majerovou.

Brzy jsme takhle všichni pochopili, že to není jen práce, ale že nám tyto kurzy často pomáhají i v osobním životě, že třeba i více rozumíme doma vlastním dětem. Prostě už se neřádíme na vzdělávání tak, že nám vedoucí něco domluvil a já to musím přetrpět.

Neměli by všichni jezdit k vám, když jste vy ti „proškolení“?

Tento projekt není ve stylu „já jsem ten moudrý a někomu něco předávám“, my se učíme společně. Já nabízím všechno, co vím a umím, a to samé očekávám od kolegů. Možná je právě v tom ta síla. Nebojíme se bavit o tom, že něco nedopadlo dobře. Naopak. Já potřebuju zpětnou vazbu, potřebuju zjistit, proč zrovna tohle nefungovalo. A kolikrát to zjistím od lidí, od kterých byste to třeba nečekala. Mně například velmi pomohla s hodinami chemie učitelka českého jazyka.

Zpětná vazba na vaši hodinu od kolegy, který do daného oboru tolik nevidí, se nedá nahradit. Třeba tak zjistíte, že zadání, které vám přijde úplně jasné, je pro člověka mimo obor obtížně pochopitelné. A tím pádem i pro děti.

Co máte v plánu dál?

Nyní chceme navazovat v projektu na rozvoj čtenářství podporou pisatelství. Nejenže děti necháme číst, co chtějí, ale necháme je také svobodně psát. Velký přínos pisatelství je, že se právě v psaní některé děti najdou. Pochopí svou osobnost, nabudou sebedůvěry, a to se odrazí i v učení.

O čem píšou děti v chemii?

My jsme například probírali oxid siřičitý a kyselý dešť. Žáci si z videa, textů a grafů nabrali informace a pak si mohli vybrat, jestli napíšou pohádku, nebo odborný výklad, což zase probírali v českém jazyce. Zatím máme za sebou dvě třídy, v jedné skoro všichni psali pohádku a ve druhé zase odborný výklad. Moc je to bavilo, dokonce si některé děti práci vzaly dobrovolně domů, protože ji ve škole nestihly dokončit.

To je důkaz, že jim to přišlo zajímavé, že to pro ně byla výzva. A my si ověřili, zda látku pochopili. Smysl to tak má pro obě strany a určité to budeme rozvíjet dál.

ZÁKLADNÍ ŠKOLA DOBRONÍN je součástí projektu **Pomáháme školám k úspěchu** od roku 2013, v rámci toho se také účastnila tříletého projektu Čtenářské školy, kdy u žáků rozvíjela především čtenářství. Škola vytvořila na Vysočině učící se komunitu, v níž je už třináct škol.

IVO MIKULÁŠEK je ředitelem MŠ a ZŠ v Dobroníně od roku 2004 a je zároveň členem odborného týmu projektu *Pomáháme školám k úspěchu*. Vystudoval Zemědělskou fakultu v Českých Budějovicích, pedagogické vzdělání získal na Vysoké škole zemědělské v Praze. Od roku 1991 vyučuje chemii, přírodopis a základy pěstičství a chovatelství.

Desatero čtení dětem

Denní předčítání doma je pro intelektuální, duševní a sociální vývoj dítěte stejně důležité jako dobrý pitný režim pro vývoj fyzický. Základní škola a mateřská škola Hovorčovice se inspirovala u různých odborníků a připravila vlastní desatero, které cestu ke společným chvílím rodičů a dětí s knihou v ruce usnadní.

Dávejte si směřně malé cíle

Pro začátek stačí číst klidně i pár minut denně. V tomto případě je ideální vybrat krátký příběh přiměřený věku.

Vytvářejte zdravý návyk

Je to jako s čištěním zubů, pět minut každý den má větší hodnotu nežli jedna hodina v sobotu dopoledne. Malými krůčky vytváříte návyk, tím dítěti umožníte pomalu přirůst ke knihám. Tak zvýšíte jeho šance, že o ně bude mít zájem i ve vyšším věku.

Během čtení odložte telefon

Zapomeňte na e-maily, pracovní telefonáty, neumytou koupelnu – vždy bude něco, co ještě musíte udělat. Proto když si s dětmi a s knížkou sednete, ať je to jediná věc, kterou děláte.

Nezakazujte dětem čtení

Pokud třeba dítě večer nespolupracuje, večerní čtení dokáže rozhárané vztahy stabilizovat. Nevypouštějte předčítání, i když je atmosféra napjatá. Umožní dítěti usnout v harmonii s vědomím bezpečí a ve vztahu s rodičem.

Mějte správná očekávání

Malé děti jsou plné života a neklidu. Knihy budou chtít ocucávat, budou chtít přeskakovat stránky a je možné, že po třech minutách zapomenou, co vlastně děláte. Větší děti vás budou zastavovat a přerušovat, klást otázky. Největší děti si budou chtít stavět lego nebo bunkr, možná převlékat panenky nebo dělat „bříšáky“. To všechno je v pořádku. Na rozdíl od televize jim nabízíte interakci, a i té je třeba se učit. Nechte je hýbat se.

Mějte knihy vždy po ruce

Do každého pokoje můžete na viditelné místo umístit košík nebo krabici s oblíbenými knihami, ideálně do spodních polic, aby byly hned po ruce. Dítě je bude chtít zkoumat, hrát si s nimi. To je v pořádku, knihy se mají používat, a ne vystavovat.

Mějte knihy na očích

Hřbety knih uložených běžným způsobem do polic jen těžko dítě zaujmou. Místo toho vyložte knihy třeba na okenní parapet. To vám umožní vystavit nádherné obálky dětských knih, které jistě přitáhnou dětskou pozornost. Knihy průběžně měňte.

Čtěte knihy stále dokola

Opakování na úrovni věty a na úrovni příběhu je pro dítě velmi důležité. Pomáhá upevňovat větné vazby, nová slova, pomáhá chápat, jak vlastně funguje příběh. Nebuďte překvapení, když dítě bude chtít číst stále stejnou knihu. Může ji chtít každý večer pětkrát za sebou a bude ji přeříkávat s vámi.

Knihy pravidelně střídejte

Znamé knihy dítěti zabezpečují známé podněty, avšak nové knihy jeho svět rozvíjejí. Děti, které mají přístup k nové literatuře, mají lepší studijní výsledky a stejně tak jsou z nich dlouhodobě lepší čtenáři. Dobrým pravidlem pro čtení s mladšími dětmi je proto pravidlo tří příběhů: jeden velmi dobře známý (který dítě zná nazpaměť), jeden známý (u kterého zná děj) a jeden úplně nový.

Užívejte si každou minutu

A pamatujte na nejdůležitější důvod, kvůli kterému to děláte – vztah s vaším dítětem.

Ve dvou se to lépe táhne

Když přišly do třídy poprvé ve dvou, děti to překvapilo. Dnes se žáci na hodinu vedenou dvěma učitelkami naopak těší. Začíná hodina češtiny a Eva Hladíková stojí před svou třídou pátáků ze Základní školy Jana Amose Komenského ve středočeské obci Kly. Obvykle tuto hodinu učí sama, dnes si ale přivedla také kolegyni Martinu Čvančarovou. Děti dnes totiž čeká párová výuka.

TEXT LUCIE RYBOVÁ FOTO MARTIN MÁŠLO

Co se dnes žáci budou učit, zatím není jasné a ještě nějakou chvíli nebude. Na to si totiž musejí přijít děti samy. Dělí se proto do dvojic a vrhají se na první úkol. Běží k tabuli, kde je připevněno sedm přehnutých listů. Když je odklápějí, odhalí se pod každým jeden velký nápis: například ROZVRH – KNIHOVNIČKA – KRÁLÍK – KOSTRA. Pro návštěvníky šifra možná nerozlučitelná, ale děti mají jasno. Neváhají a rozbíhají se na jednotlivá stanoviště – tu k nástěnce, na níž visí obrázky králíků, tu k polici s knížkami nebo k modelu lidské kostry v životní velikosti. Tam všude nalézají poschovávané malé modré papírky a na nich pár písmen. Ta si zapamatují a zase běží do lavic, kde se snaží přijít na to, jaká slova se z nich dají složit.

„Ví někdo, co to znamená?“ učitelka Martina Čvančarová stojí před tabulí, na které je napsáno slovo GEOCACHING. Pár dětí se přihlásí a jeden z chlapců vysvětluje princip: „Musíte hledat nějakou schránku, která je schovaná, a pak místo ní něco vložit nebo si v ní něco přečíst.“ Pak nadšeně popisuje, jaká to bývá legrace, třeba když jednou půl hodiny hledal na správných souřadnicích a nic, přičemž „keška“ byla celou dobu nad jeho hlavou – na stromě.

„A proč je to zábavné?“ ptá se druhá učitelka Eva Hladíková. „Protože se musím zamyslet,“ odpovídá její žák.

„A my si tu teď vyzkoušíme něco, co jsme pojmenovali CLASSCACHING,“ říká Eva Hladíková.

Také způsob hledání hlavního tématu hodiny už mají nacvičený. „Nechceme, aby jen seděly, a tímto se jednak rozpohybují a také mají větší chuť. Výhodou také je, že už principy znají a nemusíme jim je dlouze vysvětlovat,“ říká Eva Hladíková. I když zrovna dnes malá změna nastala. Žáci už mají zažité i skupinky či dvojice, takže se poskládali tak, aby v každé dvojici byl alespoň jeden chytrý telefon. Proč? O tom až za chvíli.

Věnovat se dětem individuálně a zapojit jiné aktivity

Nyní se už hlásí první dvojice, která složila dnešní téma. A tím je: souvětí. „Máme i hodiny pisatelství, kde už žáci vytvářejí i dlouhá souvětí a potřebují vědět, jakou spojku použít a kde oddělit věty čárkou. A k tomu potřebují poznat právě principy stavby vět,“ vysvětluje Martina Čvančarová.

Dnes je na řadě procvičování. Martina Čvančarová stojí před žáky a vysvětluje, co budou mít za úkol: Jednak najít konkrétní souvětí v textu podle zadaného větného vzorce a pak také vytvořit vlastní souvětí a zapsat jeho větný vzorec. Její kolegyně mezitím zadání zapisuje na tabuli. První úkol už má a u druhého se zaráží. „Pamatuje si někdo z vás, co byl druhý úkol? Pomůžete mi?“ testuje pozornost dětí. Pár z nich se hned ozve a zadání spolu dají dohromady.

„Ve školství pracuji už asi pětatřicet let a nerada bych se dostala do rutiny. A párové učení mě nabíjí.“

A jde se na první úkol: vyhledat v souvislém textu o geocachingu souvětí podle větného vzorce. Ale podle jakého? Kde ho získat? Žáci se dozvídají, proč dnes mohou mít na lavici mobilní telefony: po celé třídě, ale také na chodbě je rozvěšeno devět listů s QR kódy. Děti je musejí najít, načíst kód a na displeji se jim pak objeví větný vzorec. Tak například QR kód číslo čtyři: „Když V1, V2 a V3, který V4.“ Děti přibíhají, scanují a odbíhají. Vzorce si zapisují na svůj pracovní list s textem, ve kterém jej pak budou hle-

Obě učitelky přecházejí mezi dvojicemi, když někdo potřebuje poradit, pomohou. Neustále jsou tak obě sehnuté nad žáky a dovysvětlují věci, se kterými se potýkají. Anebo také nepotýkají – u těch, kteří úkol zvládají, přidávají nové informace. I když nemají třídu nějak striktně rozdělenou a obě jsou stále v pohybu, jejich cesty se nijak nekříží. Ani při zadávání úkolů si neskáčou do řeči a přirozeně se doplňují. Jako by tuto hodinu učily už poněkolikáté. „To ne, i když učím desítky let a stále se mi střídají třídy čtvrtáků a pátáků, nikdy jsem neměla stejnou hodinu. My jsme obě shodou okolností původně učily v mateřské škole, kde je práce ve dvou běžná. Takže nám to přijde přirozené. A když jsme pak jednou viděly hodinu párové výuky, hrozně nás to nadchlo. Je to úplně jiná práce, prostě to jede. Děti baví párová výuka pokaždé. Když přijdeme ve dvou, hned vědí, že to bude jiné, daleko akčnější, že se budou činnosti častěji střídat. Můžeme si dovolit dělat

aktivity, které bychom v jednom člověku nezvládly, věnovat se dětem více individuálně, řešit opravdu to, co zrovna ten který potřebuje,“ říká Martina Čvančarová.

Díky tomu také nemusejí všechny děti dělat to samé, ale činnosti se mohou prolínat podle tempa každého žáka a každý se vždy dočká rady, když ji potřebuje. Učitelky vzpomínají, jak přišly do třídy poprvé ve dvou a děti ztuhly, co se bude dít. Najednou tu byly čtyři oči místo dvou. Ale brzy zjistily, že se dvěma učitelkami je hodina zábavnější.

dat. Někdo nejdřív sbírá všechny vzorce, jiný se snaží každý vzorec určit a teprve pak běží pro další. K cíli vede více cest. I samotné úkoly jsou rozdělené – zeleně označené QR kódy jsou jednodušší, červené složitější.

Ke kódu číslo čtyři mezitím přibíhá jeden z kluků. „Mám třetí červenou!“ hlásí. „Tak vy jdete po červených, jo?“ usmívá se učitelka. Jeho spolužák naopak načte ono „Když V1, V2 a V3, který V4“ a s odfrknutím „To radši nic“ odchází. Může si to dovolit. Úkolem totiž není zvládnout všech devět souvětí, ale alespoň pět, a to podle vlastního výběru.

„Ve školství pracuji už asi pětatřicet let a nerada bych se dostala do rutiny. A párové učení mě nabíjí,“ dodává Martina Čvančarová a její kolegyně přikyvuje. I když je příprava náročnější, protože se pedagogové před každou párovou hodinou setkávají a detailně připravují nejen průběh, ale především konkrétní cíl hodiny. „Ona nás ale ta příprava strašně baví a obohacuje. To není nějaké trápení. Prostě sedíme a jedna z nás něco navrhne, druhá to doplní a už to jede... jeden nápad za druhým. Ne vždy se všechno povede, ale už dokážeme odhadnout, co děti zaujme, víme, jak rozvrhnout čas...“ popisují učitelky s tím, že se jim nikdy nestalo, že by

byly děti z hodiny zklamané. A ony samy? „My odcházíme vždy úplně v euforii,“ smějí se obě.

Když se učitelky cítí dobře, hodina funguje

Nicméně jeden z kluků zklamaný je: „Kdybysme ale měli víc času, zvládli bysme to všechno...“ říká. Uběhl totiž limit na hledání a začíná fáze hodnocení. „Ale to nejsou závody,“ obrací se k němu Eva Hladíková. „To, co máte, je správně, a to je důležité,“ říká mu.

Děti si nyní sedají po čtyřech či pěti a vzájemně si porovnávají, co našly. Když se u některé věty neshodnou, jdou si řešení ověřit k výsledkovému listu, který visí na čtyřech

„Myslíte, že to ovládáte bezpečně? Je něco, co vám dělalo problém?“ ptá se Martina Čvančarová. Hlásí se dívka v bílém triku: „Vyhledat to tak rychle v tom dlouhém textu,“ říká. Učitelky chápavě přikyvuji.

„My vám to takhle těžké udělaly schválně. Bylo by jednodušší, kdybyste ten text už znali, protože byste se pak lépe orientovali. Ale my chtěly, abyste ho dnes viděli poprvé, protože i takové situace se v životě stávají, že je nutné se vyznat v novém textu,“ vysvětluje.

„Kdo je se sebou spokojený?“ ptá se učitelka. Hlásí se většina.

„Kdo si to musí ještě procvičit?“ hlásí se dva nebo tři.

„A když jsme pak jednou viděly hodinu párové výuky, hrozně nás to nadchlo. Je to úplně jiná práce, prostě to jede.“

místech ve třídě. Učitelky mezitím přecházejí mezi „hnízdy“ a nakukují, jak si děti vedly. Když dojde na problém, dovysvětlují.

A jasno je i u té svízelné červené čtyřky. Jedná se o větu: „Když poklad konečně najdeš, máš právo si jednu věc z jeho obsahu vzít a na oplátku musíš jednu věc do schránky uložit pro hledače, který přijde po tobě.“ Tedy věta „Když V1, V2 a V3, který V4“ jako vyšitá.

Nastává poslední fáze tohoto úkolu: hodnocení. „Jak se vám vedlo? Je někdo, kdo má všech devět? To by musel být superman, že,“ usmívá se Eva Hladíková. „A je tu někdo, kdo má dobře osm souvětí?“ Ani tady se nikdo nehlásí. Jedna dvojice má správně sedm vět, drtivá většina třídy pak zvládla bez chyby pět či šest vět. Že by se někomu povedla jen jedna nebo dvě, to se nestalo.

„A kde?“

„Doma. A táta nám k tomu vytvoří QR kódy,“ hlásí už jeden z kluků.

Ačkoli dnes jsou Martina s Evou už sebraná dvojice, i ony zpočátku hledaly, jak spolupracovat. Zjišťovaly si, jak by to mělo vypadat, jak se mohou doplňovat, jak se střídat. „Pak jsme vlastně zjistily, že to může vypadat jakkoli, v čem se my budeme cítit dobře, co nám bude fungovat. A na některé aktivity si děti třeba rozdělíme, abychom mohly pracovat s menším počtem. Někdy má třeba i každá skupina jinou práci a pak se prostřídáme, ale na to musí být více času,“ vypráví Eva Hladíková.

I na druhý úkol si děti rozdělují, tentokrát na dvě poloviny. Každá z učitelek si bere kolem dvanácti dětí a tvoří s nimi kroužek. Jedna sedí na zemi před tabulí, druhá odchází na

„To jsme ale věděly, že nebudou mít čas ho pořádně pročíst, ale jen ho prolétnou. A tím jsme docílily toho, co jsi chtěla – aby si vyzkoušely pracovat s textem, který neznají, což je pro ně těžší,“ hodnotí Martina Čvančarová.

Rozhovor pokračuje dál. Učitelky mluví o tom, jak některá dvojice byla tak natěšená na hledání kódů, že pak nestíhala dohledávat věty. A řeč přijde i na obávanou červenou čtyřku: „Tím, jak byli zrychlení, tak vyhledali větu začínající ‚když‘, ale už nedopočítali, že musejí mít čtyři věty. Tam pak často vznikaly chyby. Ale u mnohých to byla jediná chyba, kterou udělali.“

Jako lehký zádrhel vidí učitelky skutečnost, že nestihly původně plánovanou „propustku“, tedy cvičení na konci hodiny, které ukáže, jak žáci látku chápou, a zvládnutí tohoto zadání je pak „propustí“ z hodiny. „To jsme ale čekaly, že to časově bude napnuté, a vlastně to ani nebylo tak podstatné,“ říká Eva Hladíková.

Na přetřes přichází i druhá část hodiny, kdy některé děti nepochopily, že věta musí dávat smysl, a dávaly například spojku „ale“, což však vlastně první větu popřelo. Tento problém měly obě skupiny, jak ta ve třídě, tak ta na chodbě.

Nakonec přirozeně přicházejí i s řešením oné záležitosti, se kterou nejsou až tak spokojené:

„Ten text si můžete vzít i další hodinu a dál s ním pracovat,“ říká Martina Čvančarová. A Eva Hladíková přitakává:

„Děti baví párová výuka pokaždé. Když přijdeme ve dvou, hned vědí, že to bude jiné, daleko akčnější, že se budou činnosti častěji střídat.“

chodbu. Každé dítě dostává papír s několika jednoduchými větami o geocachingu a jeho úkolem je vytvořit z nich souvětí, která dávají smysl. Přičemž si mohou libovolně měnit slovosled. A zapsat jeho vzorec.

Dohromady tak například musí spojit věty: Lovcem pokladů se můžeš stát i ty. Obstaráš si turistickou navigaci. Nebo další: Poklady se schovávají na zajímavá místa. Kešky mohou být i mimo turistické cesty. Člověk tam běžně nezavítá.

Tato druhá část se už dětem zdá poněkud těžší. Někteří skládají dohromady sice teoreticky dobře, ale věty pak nedávají smysl. A zvoní.

Třída si ještě rychle sedá před tabulí a hodnotí, koho hodina zaujala (většina), koho méně, protože to znal (asi pět žáků), a komu se to vůbec nelíbilo (nehlásí se nikdo). Pak ještě pomohou učitelkám sebrat všechny rozmístěné papírky s nápovědami a se zadáním a mají přestávku.

Místo přestávky hodnocení

Přestávka však neplatí pro Martinu Čvančarovou a Evu Hladíkovou. Ty zabírají momentálně prázdnou ředitelnu a jdou hodnotit, nakolik se jim to dnes povedlo a co udělat příště lépe.

„Myslím, že tam bylo všechno, co jsme chtěly. Začali dobře, bylo vidět, že jsme je zaujaly. U těch QR kódů mi přišlo, že někdo zbytečně pospíchal. Neumím si představit, že bych tam byla sama, protože občas bylo třeba je usměrnit a poradit jim,“ začíná Eva Hladíková.

„Mě zaujalo, že David, který se obvykle moc nezapojuje, teď jel jako drak a zvládl toho spoustu,“ kýve hlavou Martina Čvančarová.

„Jen mě mrzelo, že kvůli tomu, že text o geocachingu viděly děti poprvé až v hodině, tak z něj asi moc neměly. Přitom byl zajímavý a určitě by je bavil,“ uvažuje třídní učitelka Eva Hladíková.

Najít toho správného partáka

Martina Čvančarová zaváděla na Základní škole Kly ve Středočeském kraji párovou výuku. To, co začalo vlastně proto, aby kolegům mohla v praxi předvést možnosti formativního hodnocení, rychle přerostlo v systém, který je pevně ukotvený v rozvrhu. Dnes si ho pochvalují žáci, učitelé i vedení školy.

TEXT LUCIE RYBOVÁ FOTO MARTIN MÁSL

Když jste si párovou výuku vyzkoušela poprvé, klaplo to hned? Není jednoduché se s někým sladit...

Zkusily jsme to s Evou Hladíkovou a moc nás to bavilo. Propadly jsme tomu po první hodině, protože je to úplně jiná práce. Nemáme to tak, že by musela jedna z nás dominovat a druhá jen vypomáhala. Jsme tak nějak přirozeně týmové hráčky. Během prvních tří let jsme na to využily Šablony, což znamená každý rok deset odučených hodin v tandemu. Pak se to vyvíjelo krok po kroku dál.

Máte takto vybranou partačku, se kterou vám to klapne, a párovou výuku děláte jen spolu?

Učíme nejčastěji spolu, protože máme čtvrtou a pátou třídu a témata dopodrobna známe a používáme také hodně společných materiálů. Před dvěma lety mi paní ředitelka snížila úvazek ve třídě o jednu hodinu, kterou mám pak každý týden na to, abych šla do třídy k jakékoli jiné paní učitelce či učiteli. To se osvědčilo.

Jak na to učitelé reagují? Hlásí se sami, nebo vás jen občas „strpí“?

To je hodně různé. Například nás oslovila kolegyně, která by chtěla do hodin přírodopisu zavést metodu CLIL, tedy vést hodinu v angličtině, a ráda by to dělala v párové výuce. Což ve vyšších ročnících jde, protože máme angličtinu od třetí třídy a v té čtvrté se to pak dá hezky propojit s novými slovíčky z oblasti rostlin a živočichů. Máme učitelky, které vědí, že jsme takto k dispozici jednu hodinu v týdnu, a vyloženě si o párovou výuku řeknou. Baví je to jako nás a vnímají to jako obohacení. S někým je to hned, s někým trochu delší cesta, ale za ty dva roky si už všichni víceméně zvykli na to, že k nim do hodiny občas přijdeme. Důležité je říct, že párová výuka je spolupráce dvou rovnocenných učitelů, nikoli vyučování učitele společně s asistentem pedagoga.

Takže to funguje víceméně s každým?

Někdy párová výuka nefunguje a nebude, to když jsou učitelky či učitelé velké individuality. Často se s tím setkávám u pedagogů odborných předmětů na druhém stupni, kdy už mají svůj postup, učí například s pomocí projektoru a nechtějí to měnit. Nicméně každý má nejdříve obavy. Když jste v té své ulitě více, špatně se vám vylézá. U nás ve škole je to tak, že si o tom často ve sborovně povídáme, a když takhle slyšíte ze všech stran pozitivní reakce, necháte ta pomyslná vrátka trochu pootevřená a třeba to časem sama také zkusíte. Všechno chce čas.

Znamená to tedy, že chodíte do tříd od prvňáků po deváťáky. Zvládáte učivo všech tříd?

Ano, chodím, a většinu učiva zvládám. Všechno ale ne. Ale vlastně ani nemusím. My se vždy předem s danou učitelkou či učitelem domluvíme, jak to bude probíhat, protože párové hodiny se ve dvojici intenzivně připravují. Když jsem takto měla v deváté třídě matematiku, na rovinu

jsem přiznala, že je pro mě učivo těžké a necítím se na výklad. Takže jsem si vzala vzájemné hodnocení, sebehodnocení, shrnutí, seznámení s cílem, metody formativního hodnocení a odbornou část jsem nechala na kolegyni. A skvěle jsme se tak doplňovaly. Ne vždy jsme tak rovnocenní partneři, ale vždy si najdeme cestičku.

Jak reagují v těchto vyšších ročnících děti? Jsou stejně nadšené jako ty na prvním stupni?

Když vedete tuto spolupráci už z nižších ročníků, nedělá jim to žádné problémy. I proto, že jsme tam na jednu dvě, se kázeň lépe udrží. Paní učitelka něco vysvětluje a já jí kryju záda. Zrovna nedávno jsem měla takhle společnou hodinu českého jazyka v deváté třídě a bylo to moc krásné. Dělali jsme práci s knihou a rozdělili se na čtenářské kluby.

Platí, že párová výuka je pro vyučujícího těžší?

Na přípravu ano. Aby to nedopadlo tak, že tam ve dvou jen stojíte a děti sedí a dělají něco v sešitech. Chceme z toho vždy vytěžit co nejvíce. Chceme děti rozpohtit, dělat s nimi nové věci, stále vymýšlíme, co by je mohlo motivovat. Vždy se musíme s kolegyní před hodinou sejít a naplánovat, co podnikneme. Jedna něco navrhne, druhá to doplní, nápadů je spousta. Zpočátku jsme samozřejmě s kolegyní hledaly nějaký must, jak to pojmout. Jestli se třeba při výuce střídát, jestli si děti rozdělovat na poloviny, nebo úplně jinak. Ale nakonec jsme si uvědomily, že nejlepší je najít si svou cestu, která bude přirozená pro nás.

Je něco, co byste doporučila těm, kteří o párové výuce přemýšlejí nebo s ní začínají?

Určitě bych každému doporučovala, aby si to vyzkoušel. A našel si toho svého partáka. A hlavně aby to nevzdával, když to třeba napoprvé nevyjde. Někdy můžete být klidně kamarádky, které spolu po škole chodí na kafe, a při hodině to nemusí jít tak, jak byste si představovaly. Důležité je to nevzdávat. Je to pro všechny velký zážitek. Děti to milují, ještě nikdy se mi nestalo, že by daly jakkoli najevo, že jsou zklamané. A i já s kolegyní se z hodin vracíme v euforii. Učení ve dvou nás nabíjí a můžeme si s dětmi dovolit dělat mnohem více a zajímavějších věcí, než bychom samy s až 34 žáky zvládly.

Když do lavic zasednou rodiče

Často se dospělí ptají, co vlastně děti ve škole dělají. Lepší než vysvětlovat je všechno ukázat. A vůbec nejlepší je si vše prožít. Proto malotřídní Základní škola Kyjovice rodiče vyzvala, aby si vzali svou oblíbenou knihu a na jeden večer sami přišli. Nápad se setkal s úspěchem a rodičovská setkání už se konají každý měsíc. Ředitelka Blanka Drozdková tak sdílí tipy, jak rodičovskou dílnu čtení uspořádat.

TEXT BÁRA PROCHÁZKOVÁ

Samostatné čtení trvá třicet minut. I když děti čtou běžně méně, pro dospělé je to ideální doba.

Rodičovská dílna čtení začíná většinou spontánním představováním knih, které si čtenáři přinesli.

Jak na to

Aby se všichni cítili příjemně, jsou lavice ve třídě postaveny do jednotlivých hnízd, třída tak připomíná kavárnu či restauraci. Kdo by chtěl, může při čtení využít také koberec s malými polštářky.

Otázky k diskusi

Všímejte si, co vám příběh připomněl ze života či z vašeho okolí, a запиšte si to. Pokud máte dvě připomenutí, můžete si dále čtení užívat bez zapisování.

Řekněte, jaké obrazy vám při čtení zůstaly v hlavě? Například jak to na místě asi vypadá.

Vyprávějte příběh z pohledu jedné vybrané postavy.

Po první dílně měli někteří rodiče obavu z toho, že si na rozdíl od jiných nepřinesli dostatečně náročnou literaturu. A styděli se přijít příště. Tomu se dá předejít, pokud se vypisují také tematické dílny, například prázdninová četba nebo vánoční příběhy.

Vychytávky

Škola nejprve osobně oslovila tři maminky, které se začaly ptát, co to jsou dílny čtení. Těm účast cíleně nabídla a domluvila s nimi termín podle jejich možností. Až když bylo zajištěno, že se budou určitě účastnit tři rodiče, tak akci veřejně vypsala na webu a na sociálních sítích.

Atmosféra se dá ozvláštnit tím, že škola připraví kávu a čaj. Někteří rodiče přinášejí i domácí zákusky.

Dřív byl v centru
dění učitel,
dneska žák.

Pavčina Rosická se do učitelského řemesla zamilovala už v době, kdy ještě sama seděla v lavici. Prošla klasickým pedagogickým vzděláním a jednoho mrazivého ledna se plná nadšení postavila za katedru. Jenže tvrdě narazila. Všechno se musela začít učit od začátku – a úplně jinak.

TEXT BÁRA PROCHÁZKOVÁ FOTO KAREL CUDLÍN

„Když si vzpomenu na svoje začátky, tak se dnes musím smát. V pondělí jsem nastoupila jako zapálená paní učitelka, ve středu jsem dostala hromadu učebnic a seznam dvaceti hodin, které jsem měla učit. Ale představu, jak se to vlastně dělá, tu jsem neměla žádnou,“ směje se dnes učitelka Pavčina Rosická. I když měla vždy děti ráda a pravidelně trávila prázdniny jako vedoucí na letních táborech, zkušenost s praktickou výukou jí chyběla. Během pětiletého studia pedagogiky bylo hospitací a odučených hodin ve škole poskrovnu a rozhodně ji nepřipravily na realitu.

„Dnes už vím, že je užitečnější věnovat se čtenářství a pisatelství než třeba procvičování vedlejších vět.“

„Na základní i střední škole jsem sama sice měla skvělé češtináře. Ale zaujali mě spíš tím, jací to byli lidé, než svými metodami. Jeden z nich byl bohém, který hrál v kapele a hodně nám o knihách vyprávěl. Ten ve mně zažehl opravdovou lásku ke čtení,“ vzpomíná češtinářka a angličtinářka. A na univerzitě to bylo podobné. „Profesoři byli sice odborníci, ale chyběli lidé, kteří by předávali to, jak teorii převést do praxe.“

Štěstí bylo, že ve stejné době, kdy na Základní školu v pražských Kunraticích jako čerstvá absolventka nastupovala, tam právě startoval projekt Pomáháme školám k úspěchu. „Základní pro mě byla podpora pedagogické konzultantky Květy Krüger, která chodila do mých hodin a dávala mi individuální zpětnou vazbu. A krok po kroku mi pomáhala prošlapávat cestu od tradičního ke konstruktivistickému způsobu učení a myšlení. Novému přístupu k výuce jsem zcela propadla a věnovala mu veškerý volný čas. Pravidelně jsem jezdila na odborné semináře i letní školy. Zajímavé pro mě byly kurzy kritického myšlení, kde procházíte všechno jako žák a zjišťujete, co funguje a co ne. Klíčová pro mne byla ta změna perspektivy, kterou jsme během studia nikdy neměli možnost si vyzkoušet,“ vzpomíná Pavčina Rosická a přiznává, že až tak po pěti letech za katedrou měla trochu pocit, že ví, co dělá.

Učitel by měl předat nadšení pro věc

„Moje představy jsou samozřejmě dnes úplně jiné než ty, které jsem měla, když jsem začala učit,“ přiznává Pavčina Rosická. Na začátku po žácích chtěla například přečíst dvě stránky textu a dávala k tomu kontrolní otázky typu, kde, kdy a co se stalo. Dnes spíše pracuje na čtenářských strategiích a jde o to, aby otázky mířily k pochopení textu. „Dnes už vím, že je užitečnější věnovat se čtenářství a pisatelství než třeba procvičovat vedlejší věty. Neupouštím ale od mluvnice,

ale spíše hledám cesty, jak psaní a čtení s mluvnicí propojovat, a nikoli je učit odděleně,“ shrnuje Pavčina Rosická.

Díky projektu Pomáháme školám k úspěchu dostala postupně možnost vyměňovat si zkušenosti s dalšími učiteli z jiných škol. Tím vznikla stále se rozšiřující učicí komunita a s kolegy například zaváděla tehdy přelomové dílny čtení. Vedení projektu v té době zaznamenalo, že se z mladé učitelky stává pedagogický lídr. Její okolí oceňovalo i to, že dokáže efektivně podporovat ostatní učitele, kteří chtějí zavádět nové způsoby výuky.

„Mým cílem dnes je, abych v hodinách byla spíše neviditelná,“ popisuje Pavčina Rosická, že kvalita je pro ni dnes důležitější než kvantita. Cesta k tomu ale nebyla jednoduchá. „Když jsem poprvé řekla sedmákům, že budeme mít dílnu čtení a že si mají přinést vlastní knihu, vůbec nechápali.“ Dnes už je dílna čtení v rozvrhu jednou týdně, a když zmínění sedmáci ze základky později odcházeli, byli z nich poměrně pokročilí čtenáři. Věděli, co je baví číst, znali svůj oblíbený žánr a dokázali sami nad sebou přemýšlet – co jim čtení dává, v čem jim pomáhá nebo naopak proč se jim nedaří se začíst, najít si čas na čtení nebo si vybrat tu správnou knihu. „Když se se mnou na konci devítky loučili, věděla jsem, že to, co dělám, má smysl.“

S žáky hodně čte a o knížkách si povídá a snaží se zjistit, co je konkrétně zajímavé. Jen tak je dokáže navést, jak si vybrat knihu, která je bude bavit. „Mně třeba cestu ke knížkám prošlapala už maminka, která mi každý den četla a kterou jsem pak i v pokročilejším věku viděla každý den číst knihu. A můj dědeček dokonce dvě knihy napsal. Ale děti, které nemají takovou podporu z domova, potřebují jednoduše pro literaturu zažehnout. Pak je tím, kdo jim může předat své zapálení pro knihy, právě učitel.“

Cílem hodiny není si odškrtnout cvičení

Dnes tráví Pavčina Rosická polovinu týdne ve třídě s dětmi a polovinu času působí jako pedagogická konzultantka a lektorka pro kolegy. „Navíc pracuji i v odborném týmu projektu a jsem ráda, že mě obklopují samí inspirativní lidé,“ podktrývá svou další roli Pavčina Rosická.

Důležité je podle ní vrátit středobod hodiny od učitele k žákovi a při přípravě hlavně myslet na žáky a na to, co by si z hodiny měli odnést. „Za mých studií na fakultě nám tehdy nikdo neříkal, že je klíčové zformulovat cíl hodiny a také přemýšlet o tom, zda a nakolik ten cíl byl naplněn a jak to vlastně poznáme my a taky žáci. A asi není to pravě si jako cíl stanovit, že v učebnici s žáky projdu cvičení A, B a C,“ směje se dnes Pavčina Rosická a přiznává, že přesně takto po škole sama začínala. „Při konzultacích s učiteli nepředávám žádné pravdy, nejsem ten, kdo ví víc. Snažím se jen nabídnout jiný pohled na věc, pokládám otázky, proč kolega chce v hodině udělat to a to a k čemu to má vést. Vlastně ho jen vedu k hlubšímu zamýšlení.“

PAVLÍNA ROSICKÁ studovala pedagogiku na Technické univerzitě v Liberci, od roku 2011 vyučuje český jazyk, občanskou výchovu a angličtinu na Základní škole Kunratice v Praze. V současnosti působí jako pedagogická konzultantka a vede realizační tým lokality Praha, kde je zapojeno jedenáct škol. Podpora probíhá jako konzultace s jednotlivci nebo jako práce s celým školním týmem. Jejím cílem je, aby si školy v rozvoji čtenářství a pisatelství svoji vlastní cestu našly samy.

Příběh s detektivní zápletkou

Hledání důležitých momentů v textu může být především pro malé čtenáře oříšek. Pokud má žák navíc propojovat přímo i nepřímo zmíněné informace, může se z toho někdy stát doslova detektivka. Žáci třetí třídy na Základní škole Partyzánská v České Lípě ukazují, jak taková hodina může vypadat.

TEXT RENATA VÍTŮ

Děti sedí v kroužku na koberci a uprostřed jsou rozloženy předměty – sada pro snímání otisků prstů, policejní pouta (originál i s klíčkem) i dětská pouta (hračka), zápisník, tužka, lupa, jednorázové chirurgické rukavice, baterka, pinzeta, igelitový sáček, odlitek stopy ze sádry. Učitelka se ptá dětí: „Uhodnete podle indicií, čeho se bude týkat naše dnešní čtenářská lekce?“

Děti odpovídají: „Budeme po němčem pátrat.“ „Chytat zloděje.“ „Řešit nějaký případ.“ Všechny přemýšlejší správným směrem.

„Ano, budeme číst příběh s detektivní zápletkou. Něco budeme potřebovat vyřešit a možná se nám podaří i odhalit zločince. To záleží na vaší pozorné četbě a všímavosti. Ale více vám neprozradím. Na to budete muset přijít sami.“

Uvědomění si významu informací

Rozdělení do skupin proběhlo už o přestávce, aby děti věděly, ve kterém hnízdě budou sedět. V každé skupině totiž musí být jeden zdatný čtenář.

Učitelka rozdává texty a zadává práci pro čtení ve skupinách. Každá skupina dostává jiný úryvek z knihy. Text mají všechny děti, ale polohlasem ho čte jen nejlepší čtenář skupiny. Všichni ostatní text pečlivě sledují. V průběhu četby si děti všimají, zda nemají ve své části nějakou důležitou myšlenku, nápodědu, větu, která by mohla vést třeba k dopadení pachatele, odhalení zločince. Ihned, když na něco důležitého děti narážejí, si podtrhují buď přímo v textu, nebo píšou do záznamového archu. Arch je rozdělený na dva sloupce: co vím – co chci vědět. Děti tedy čtou text po menších úsecích.

Učitelka v této chvíli nenápadně pokládá na koberec dvě postavy na sebe. Seshora jsou natřené černou tuší, spodní část je vybarvena tak, jak by měl údajný zločinec – zločinci vypadat. To, zda je jeden, nebo jsou pachatelé dva, na to musejí děti při čtení a doptávání přijít samy.

Sdílení s ostatními skupinami

Po dočtení děti po skupinkách krátce převyprávějí, o čem jejich text byl. Zároveň ostatní seznámily s tím, co si podtrhly, zapsaly jako důležité. Učitelka děti bedlivě poslouchá, vnímá jejich postřehy z textu a paní asistentka jejich zjištěné poznatky zapisuje do připravených papírových bublin a pokládá je na koberec k záhadným postavám. Tím vznikla jakási myšlenková mapa – indície, které by vedly k dopadení pachatele/pachatelů. Zároveň měly ostatní děti možnost pokládat skupině, která text představovala, své dotazy. Takto se vystřídal všechny čtyři skupiny a postavy na koberci byly obklopeny poměrně velkým množstvím indicií. Pak všichni společně nahlas čtou texty v bublinách.

Sestavení podoby zločince

Děti se opět posazují zpět do svých hnízd, ve kterých četly. Do každé skupiny dostávají obrázek postav (pouze obrysy). V každé skupině se pokoušejí podle nalezených indicií sestavit identikit – podobu pachatele. Následně si všichni společně sedají na koberec a každá skupinka ukazuje svého pachatele ostatním. Děti si vzájemně vysvětlují, proč si myslí, že pachatel vypadal tak, jak

ho nakreslily, a říkají, co je k tomuto zjištění vedlo. To, že zloděj měl komplíce, zjistily díky hloubavým dětem, které se při kreslení ještě doptávaly a propojovaly si souvislosti.

Reflexe

Nakonec učitelka na koberci otáčí postavy pachatelů, které byly vybarveny tak, jak pachatelé podle textu vypadali. Děti porovnávají podobu se svým obrázkem a vzájemně konzultují případné odlišnosti.

Učitelka se ptá dětí, co jim nejvíce pomohlo k odhalení a kdy si vlastně uvědomily, že jsou pachatelé dva. Vysvětlují si, že druhému pachatelé se říká spolupachatel nebo komplic. „Co si myslíte o chování chlapců z ukázky a zachovaly byste se v této situaci stejně?“ ptá se dětí učitelka. Některé děti odpovídají, že ano. Ale většina se shoduje na tom, že to bylo velmi nebezpečné: „Zloděj měl nůž, mohl jim ublížit. Kluci mohli zůstat zavření ve sklepě a nikdo by je nenašel.“ Třída si nakonec povídá o tom, co bylo dobře a co ne, kdy už by kluci z příběhu riskovali život.

Ve zbývajícím čase žáci dočítají text, kde byl pachatel usvědčen, a učitelka dává tipy na další knihy s detektivní zápletkou. A jako bonus budou všichni v následující hodině předmětu *Člověk a jeho práce* snímat vlastní otisky a odlévat stopy.

Text vyšel v časopise Kritická gramotnost 7 / duben 2023

KOMENTÁŘ UČITELKY

Doporučuji při přípravě počítat s větší časovou náročností – tedy asi se dvěma vyučovacími hodinami. Lekce je přiměřená věku žáků třetího ročníku. Při tomto způsobu práce s textem volím raději práci ve skupinách – může se uplatnit i slabší čtenář, děti si vzájemně pomáhají a doplňují si potřebné informace. Slabší čtenáři, kteří mají problém při čtení s porozuměním, měli problém s pochopením a propojením souvislostí z textů. Pokud by pracovali sami, pachatele by neodhalili, ale protože byl ve skupině vždy zdatný čtenář, měli se o koho opřít.

„Každý žák má nárok na vynikajícího učitele, a to ne náhodou, ale záměrně.“

DOUGLAS FISCHER, JOHN HATTIE, NANCY FREY

Přes dvacet let podpory vzdělávání

Renáta a Petr Kellnerovi založili první rodinnou nadaci věnující se oblasti vzdělávání v roce 2002. Později své filantropické aktivity v této oblasti sloučili pod hlavičku Nadace The Kellner Family Foundation, která dlouhodobě podporuje vzdělanost v České republice. Za dobu svého působení věnovala rodinná nadace Kellnerových na společensky prospěšné projekty především v České republice přibližně 1,85 miliardy korun.

Vzdělanější lidé jsou nadějí pro celou společnost. Přispívají k vyšší úrovni kritického myšlení a s tím související

schopnosti demokratického rozhodování. Podporují inovace i technologický pokrok a vytvářejí lepší pracovní příležitosti a ekonomický růst. Zlepšují společenské vztahy, do kterých vnášejí toleranci, empatii i osobní odpovědnost.

Všichni se stále učíme. A s dětmi či mladými lidmi vytváříme příležitosti, aby se i oni mohli učit, že mohou sami utvářet svět, do kterého vyrůstají a ve kterém žijí.

KELLNERFOUNDATION.CZ

Každý žák se učí naplno a s radostí.

Každý žák s prožitkem i kriticky zachází s texty všeho druhu.

Každý žák si své učení řídí.

Čtení podporuje myšlení, představivost a také smysl pro nejednoznačnost a různé nuance.

Žáci si svobodně vybírají, o čem chtějí psát, a využívají psaní k vyjádření svých pocitů, myšlenek i postojů.